

DREPTURILE OMULUI ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ

Lect.univ.dr. Marius NECHITA

*Universitatea Tehnică Cluj, Centrul Universitar Nord Baia Mare
pr.nechita@gmail.com*

Cristian NECHITA

*Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
cnechita2707@gmail.com*

ABSTRACT: Human Rights in Situations of Crisis.

Human rights term, as well as crisis term have a very strong social impact, but they often become very difficult for perception, due to their abstraction, thereby the "human rights" notion can be comprehended in two meanings, a wide one, meaning every right a person has, which is an enormity, and the second meaning that refers to fundamental human rights that are protected by European Convention on Human Rights and by the Universal Declaration of Human Rights too, a meaning to which we will refer in this study.

Keywords: *rights, crisis, man, person, war.*

Introducere

Atât termenul de drepturi ale omului, cât și termenul de criză au un impact extrem de puternic social, însă, de multe ori, prin abstracțiunea lor devin foarte dificil de înțeles, astfel noțiunea „drepturile omului” poate fi înțeleasă în două accepțiuni: una largă, care semnifică totalitatea drepturilor pe care le are o persoană, ceea ce semnifică o enormitate, iar a doua accepțiune care face trimitere la drepturile fundamentale ale omului, drepturi protejate prin *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, precum și prin *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, accepțiune la care avem să ne referim în articolul prezent. Astfel, drepturile fundamentale ale omului sunt „drepturi absolut fundamentale la care o persoană are în mod inerent dreptul pur și simplu pentru că este o ființă umană”¹.

1 Magdalena Sepúlveda, Theo van Banning; Guðrún Guðmundsdóttir, Christine Chamoun, Willem J.M. van Genugten, *Human rights reference handbook (ed. 3rd ed. rev.)*, Ciudad Colon, Costa Rica, University of Peace, 2004;

În ceea ce privește drepturile fundamentale ale omului, acestea pot fi separate în două categorii, anume: absolute și relative. „Drepturile absolute sunt cele cu privire la care în Convenție nu se prevăd excepții sau posibilități de derogare de la respectarea lor (excepțiile sunt prevăzute în articolul în care este consacrat dreptul respectiv)”², având în vedere faptul că acestea nu pot fi limitate în niciun fel, în nicio situație, acestea nu vor face obiectul analizei noastre, acestea neputând fi limitate de situații de criză. Astfel, sunt considerate drepturi absolute, fiind prevăzute de art. 15 paragraful 2 din Convenție: dreptul de a nu fi supus torturii sau pedepselor ori tratamentelelor inumane, dreptul de a nu fi supus sclaviei, dreptul de a nu fi condamnat fără lege, dreptul de a nu fi pedepsit sau judecat de două ori pentru aceeași faptă³. „Drepturile relative sunt cele cu privire la care Convenția prevede posibilitatea unor limitări ale aplicării/respectării. Adică sunt drepturi cu privire la aplicarea cărora există excepții și/sau derogări. În mod logic, toate drepturile prevăzute în Convenție și în protocoalele adiționale care nu sunt absolute, sunt drepturi relative”⁴, asupra unei părți din acestea ne vom concentra analiza în prezentul articol, mai exact cele a căror limitare reprezintă un mai mare impact social și aplicabilitate în zilele noastre în raport de situații de criză.

În ceea ce privește limitările aduse drepturilor omului, sunt de două tipuri, de zi cu zi, anume ordinare, care se numesc ingerințe și care trebuie să aibă o bază în dreptul intern (bază ce să fie accesibilă, clară și să conțină garanții împotriva arbitrariului), să urmărească un scop legitim (fie realizarea unui interes general, fie protecția drepturilor altei persoane) și să fie necesare într-o societate democratică (adică să răspundă unei nevoi sociale imperioase, să fie proporțională scopului urmărit și să fie convingător motivată)⁵, însă ingerințele nu intră în sfera noastră de analiză. Un alt tip de limitări, care reprezintă obiectul studiului nostru, sunt limitările

2 <https://www.drepturicivile.ro/drepturile-omului/ce-sunt-drepturile-omului/drepturi-absolute-si-drepturi-relative/>

3 <https://e-juridic.manager.ro/articole/drepturile-omului-includ-5-drepturi-absolute-si-19-relative-26007.html>

4 <https://www.drepturicivile.ro/drepturile-omului/ce-sunt-drepturile-omului/drepturi-absolute-si-drepturi-relative/>

5 <https://sintact.ro/#/publication/151024807?pit=2023-04-14&keyword=drepturile%20fundamentale%20ale%20omului%20C3%AEn%20situa%C8%9Bii%20de%20r%C4%83zboi&cm=SREST>

excepționale, numite măsuri derogatorii. Ele se întâlnesc în situații de criză, extraordinare⁶.

Termenul de criză este definit ca fiind „Fază în evoluția unei societăți marcată de mari dificultăți, perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări care se manifestă în societate”⁷. Astfel, pot exista o multitudine de categorii de crize economice, sociale, spirituale, iar o analiză a tuturor situațiilor de criză ar fi quasi-imposibilă, motiv pentru care ne propunem să abordăm modul în care criza limitează drepturile omului numai în anumite situații de o gravitate ridicată.

În ceea ce privește măsurile derogatorii, acestea au un regim sever, aducând o mai mare atingere duratei limitării, precum și limitării în sine datorită caracterului excepțional, scopul principal fiind înlăturarea crizei și revenirea la normalitate. Totuși, este de o extraordinară importanță faptul ca pe parcursul crizei să fie în discuție doar o limitare a drepturilor omului, nu o excludere totală a acestora, astfel încât legalitatea să nu fie înlăturată, ci doar modificată pe timp de criză cu o altă legalitate⁸ potrivită situației extraordinare.

Situațiile considerate foarte grave, care presupun măsuri derogatorii, se regăsesc în Constituție, iar acestea sunt: starea de război, starea de mobilizare totală sau parțială a forțelor armate, starea de asediu și starea de urgență, enumerarea fiind expresă și limitativă. Starea de asediu și starea de urgență sunt definite de O.U.G 1/1999, astfel, conform articolului 2 din legea mai sus menționată, „Starea de asediu reprezintă ansamblul de măsuri cu caracter politic, militar, economic și social, care se instituie în anumite zone sau pe întregul teritoriu al țării, în scopul creșterii capacității de apărare a țării, în situația iminenței unei acțiuni sau inacțiuni îndreptate împotriva suveranității, independenței, unității statului sau integrității teritoriale”. Conform articolului 3 din aceeași lege, „Starea de urgență reprezintă ansamblul de măsuri cu caracter politic, economic, social și de origine publică, instituit în întreaga țară sau în anumite zone ori în unele unități administrativ-teritoriale, în următoarele situații:

6 <https://sintact.ro/#/publication/151024807?pit=2023-04-14&keyword=drepturile%20fundamentale%20ale%20omului%20C3%AEEn%20situa%C8%9Bii%20de%20r%C4%83zboi&cm=SREST>

7 <https://dexonline.ro/definitie/criza>

8 <https://sintact.ro/#/publication/151024807?pit=2023-04-14&keyword=drepturile%20fundamentale%20ale%20omului%20C3%AEEn%20situa%C8%9Bii%20de%20r%C4%83zboi&cm=SREST>

- a) existența unor amenințări la adresa siguranței naționale sau democrației constituționale, ceea ce face necesare apărarea instituțiilor statului de drept și menținerea sau restabilirea stării de legalitate;
- b) iminența producerii ori producerea unor dezastre, ceea ce face necesare prevenirea, limitarea și înlăturarea efectelor acestora”.

Starea de mobilizare și starea de război sunt definite în Legea 355/2009, articolul 1: „Starea de mobilizare reprezintă totalitatea măsurilor extraordinare care se pot institui, în principal, în domeniile politic, economic, social, administrativ, diplomatic, juridic și militar, planificate și pregătite pe timp de pace, precum și a acțiunilor desfășurate pentru aplicarea acestora, potrivit legii, la apariția sau iminența unei amenințări grave care poate afecta suveranitatea, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională.”, iar conform articolului 2 din legea mai sus menționată: „Starea de război reprezintă totalitatea măsurilor extraordinare care se pot institui, în principal, în domeniile politic, economic, social, administrativ, diplomatic, juridic și militar, în vederea exercitării dreptului inerent al statului la autoapărare individuală sau colectivă.”

În ceea ce privește protejarea drepturilor omului de un abuz de putere, pentru a fi posibilă limitarea drepturilor este nevoie de un act oficial de proclamare a situației extraordinare, conform articolului 53 din Constituție corelat cu articolul 20 și articolul 4 din Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice⁹. Modul în care aceste stări se declară este diferit în funcție de fiecare stare și de nivelul la care se instituie această stare, iar analiza noastră are să fie la nivel național, astfel:

- măsura de instituire a stării de urgență sau a stării de asediu se ia de către Președintele României, prin decret, iar această măsură trebuie încuviințată de Parlament, solicitarea fiind obligatorie în cel mult 5 zile de la luarea acesteia - art. 93 alin. (1) din Constituție;
- starea de mobilizare se declară de către Președintele României cu aprobarea prealabilă a Parlamentului sau de către Parlament,

⁹ <https://sintact.ro/#/publication/151024807?pit=2023-04-14&keyword=drepturile%20fundamentale%20ale%20omului%20C3%AEEn%20situa%C8%9Bii%20de%20r%C4%83zboi&cm=SREST>

menționând că numai în cazuri excepționale se poate lua de Președintele României fără o astfel de aprobare prealabilă a Parlamentului, dar cu aprobarea ulterioară a Parlamentului, care trebuie cerută în cel mult 5 zile - art. 65 alin. (2) lit. c) și art. 92 alin. (2) din Constituție;

- starea de război se declară de către Parlament, prin hotărâre, suspendarea sau încetarea ostilităților militare se decid de către Parlament. Numai în caz de agresiune armată împotriva României Președintele României este cel care ia măsuri pentru respingerea agresiunii, însă acest lucru trebuie adus neîntârziat la cunoștința Parlamentului - art. 65 alin. (2) lit. d) și e) și art. 92 alin. (3) din Constituție¹⁰.

Un element interesant de analizat este ceea ce se întâmplă din punct de vedere al puterii legislative, cine preia atribuțiile în aceste situații. Astfel, în situații excepționale unele atribuții ale Parlamentului sunt preluate de către puterea executivă, observăm, fiind produsă inclusiv o încălcare a separației puterilor în stat.

După o analiză a tipurilor de limitări și a situațiilor generale în care acestea pot să intervină, analiza noastră va continua pe aplicabilitatea practică a diferitelor stări de criză și limitările punctuale pe care acestea pot să le aducă drepturilor fundamentale, astfel, obiectul studiului nostru este reprezentat de starea de război raportat la dreptul la viață, precum și la starea de urgență privind criza medicală raportat la dreptul la viață, viață privată, libertate și liberă circulație.

Atingerile aduse de război dreptului fundamental la viață

Cu certitudine cea mai importantă și cea mai dezbătută limitare adusă de război asupra drepturilor fundamentale o reprezintă cea adusă asupra dreptului la viață.

În primul rând, pentru a putea dezvolta acest subiect, trebuie să analizăm ce înseamnă viața și care sunt limitele în ceea ce privește viața, dar trebuie analizată și incidența dreptul la viață. Deși viața și definierea ei reprezintă un subiect atât de puternic atins într-o multitudine de domenii,

¹⁰ <https://sintact.ro/#/publication/151024807?pit=2023-04-14&keyword=drepturile%20fundamentale%20ale%20omului%20C3%AEEn%20situa%C8%9Bii%20de%20r%C4%83zboi&cm=SREST>

obiectul acestui articol nu îl reprezintă percepțiile religioase, filosofice sau literare a ceea ce înseamnă viața, ci percepțiile sociale și juridice, astfel viața, tehnic definită, se raportează la limitele ei, anume: începutul și sfârșitul, iar dreptul la viață privește prerogativa care aparține oricărei ființe umane de a exista ca atare, odată cu apariția sa în lume¹¹ și până în momentul trecerii în neființă.

Referitor la limitele dreptului la viață sunt prezente o multitudine de discuții cu o importanță fundamentală, deoarece aceste momente semnifică începutul, precum și finalul incidenței convenției, a datoriei de protecție a individului de către Stat, astfel, în ceea ce privește momentul inițial al vieții, se cunoaște faptul că procesul nașterii se întinde pe o anumită perioadă de timp, însă momentul în care viața apare este un subiect extrem de dezbătut. Inițial se considera faptul că momentul de debut al vieții este cel în care se finalizează procesul nașterii, însă odată cu evoluția medicinei acest moment a devansat, iar momentul inițial al vieții se considera a fi momentul declanșării procesului nașterii, mai precis momentul în care încep durerile nașterii¹². Conform unei alte păreri, momentul inițial este și mai devansat, acesta fiind momentul în care fătul ar putea trăi independent de mamă¹³. Legiuitorul român consideră momentul nașterii ca fiind acela în care se finalizează procesul nașterii. Doctrina europeană consideră momentul final al vieții ca fiind cel în care activitatea cerebrală a încetat¹⁴.

În ceea ce privește dreptul la viață, există numeroase păreri în ceea ce privește caracterul său, astfel o parte al doctrinei consideră faptul că dreptul la viață este unul absolut, specificând faptul că doar în anumite situații se poate deroga de la caracterul său absolut¹⁵, iar un argument în ceea ce pri-

11 R. CHIRIȚĂ, *CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI. COMENTARII ȘI EXPLICAȚII*, EDIȚIA 2, BUCUREȘTI, EDITURA C.H. BECK, p. 51;

12 S. BOGDAN, D.A. Șerban, *DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ. INFRAȚIUNI CONTRA PERSOANEI ȘI CONTRA ÎNFĂȚUIRII JUSTIȚIEI*, EDIȚIA A III A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ, BUCUREȘTI, EDITURA UNIVERSUL JURIDIC, 2022, p. 21;

13 R. CHIRIȚĂ, *CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI. COMENTARII ȘI EXPLICAȚII*, EDIȚIA 2, BUCUREȘTI, EDITURA C.H. BECK, p. 56;

14 S. BOGDAN, D.A. Șerban, *DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ. INFRAȚIUNI CONTRA PERSOANEI ȘI CONTRA ÎNFĂȚUIRII JUSTIȚIEI*, EDIȚIA A III A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ, BUCUREȘTI, EDITURA UNIVERSUL JURIDIC, 2022, p. 23;

15 S. BOGDAN, D.A. Șerban, *DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ. INFRAȚIUNI CONTRA PERSOANEI ȘI CONTRA ÎNFĂȚUIRII JUSTIȚIEI*, EDIȚIA A III A, REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ, BUCUREȘTI, EDITURA UNIVERSUL JURIDIC, 2022, p. 24;

vește caracterul absolut ar putea fi justificat de prezența dreptului la viață printre cele prevăzute în articolul 15 din Convenție. Opinia noastră este faptul că dreptul la viață în actuala reglementare este unul relativ, deși am fi preferat o reglementare absolută a dreptului la viață, având în vedere faptul că vorbim de valoarea socială supremă și având în vedere definiția dreptului absolut, care specifică faptul că nu se prevăd excepții de la aplicarea lui, iar aceste excepții, deși existente doar în situații extraordinare, sunt totuși excepții, ceea ce face caracterul absolut să dispară, chiar articolul 15 din Convenție prevede faptul că „dreptul la viață nu îngăduie nicio derogare cu excepția actelor licite de război”, care desemnează o derogare, instituind un caracter relativ.

Starea de război

Dacă mai sus am definit ceea ce se înțelege prin război, acum vom încerca să explicăm ceea ce se înțelege prin starea de război. Războiul, un termen pe cât de utilizat și de frecvent întâlnit, pe atât de dificil de înțeles pe deplin. Definiția uzuală, folosită de *Dicționarul explicativ al limbii române*, este următoarea: „Conflict armat între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice și politice”¹⁶, o definiție care însă nu relevă cu adevărat însemnătatea acestui termen, care nu arată milioanele de morți, milioanele de copii care își pierd tații în război, precum și milioanele de părinți care își pierd copiii în aceste tragice evenimente. Întrebarea care se pune este dacă acele interese sociale și economice justifică sacrificarea celui mai important drept fundamental, dreptul la viață, prin faptul că participă la război. Se poate afirma faptul că Statul își protejează cu adevărat cetățenii, obligație izvorâtă din articolul 2 al *Convenției europene a drepturilor omului*, desigur, articolul 15 oferă această excepție, anume cazurile de acte licite de război și este binecunoscut faptul că interesul statului este superior oricărui interes privat, însă, precum se specifică și în literatura de specialitate, dreptul la viață nu reprezintă un simplu interes personal, ci un interes al statului¹⁷, astfel considerăm că valoarea socială protejată, anume viața, este mai importantă decât interesul economic sau politic. Astfel, este cel puțin discutabilă exceptarea protecției dreptului la

16 <https://dexonline.ro/definitie/r%C4%83zboi>;

17 R. CHIRIȚĂ, *CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI. COMENTARII ȘI EXPLICAȚII*, EDIȚIA 2, BUCUREȘTI, EDITURA C.H. BECK, PP. 52-55;

viață în situații de război, ținând cont de importanța valorii sociale ocrotite. Din punctul nostru de vedere o asemenea limitare impusă de situațiile de război nu se justifică, acest drept având însemnătatea cea mai mare, fiind „dreptul rege”.

Observăm cu indignare devastatoarele efecte ale celor două războaie mondiale, având un extrem de puternic impact social, prin scăderea numărului de persoane care compun societatea, dar și prin vocația de natalitate, având în vedere că mare parte din soldați au decedat având vârste cuprinse între 18-40 ani, adică exact sectorul de vârstă care asigură sporirea ratei natalității. De asemenea, constatăm numărul de persoane decedate în războiul din Ucraina, precum și frica instaurată, denaturarea umană, observând prezentă doar dorința de supraviețuire, iar toate aceste lucruri ne fac să ne întrebăm: Merită acest preț de sânge pentru a cucerii o mică bucată de teritoriu, pentru sporire economică? Consider că răspunsul normal, al unei societăți dezvoltate, trebuie să fie nu. Cu ce folos să existe teritoriul și resursele economice dacă nu există o societate care să se bucure cu adevărat de acestea? Există cu adevărat un câștigător al unui război, sau numai învinși? Deoarece istoria demonstrează faptul că toate persoanele care din interese și ambiții personale au pornit un război sub pretextul „binelui țării” au cauzat doar pierderi immense de vieți, atât societății lor, cât și inamicului, nu cred că o astfel de țară care deși formal este câștigătoare, dar totuși decimată, este cu adevărat câștigătoare.

Având în vedere toate aceste aspecte, mai ales efectele devastatoare ale Celui de al Doilea Război Mondial, statele au simțit, prin ONU, nevoia să intervină. Astfel, în acest moment dreptul la război, ca instrument al politicii interne a statelor, ca rezolvare a diferendelor dintre ele este considerat nelegal, conform scopurilor și principiilor cartei ONU¹⁸, care reprezintă principalul instrument pentru menținerea păcii. Prevederile Cartei sunt obligatorii pentru toți membri, dreptul de recurgere la forța militară fiind prevăzută doar în cazuri de excepție și numai în anumite condiții, în special în cazuri de legitimă apărare, în cazul în care sunt atacate¹⁹. Din păcate, deși această măsură a stopat parțial războaiele, nu s-a ajuns la o stopare totală, care ar fi de dorit.

18 Lt. Col. Mădălina-Daniela GHIBA, RĂZBOIUL ȘI CONFLICTUL ARMAT DIN PERSPECTIVA DREPTULUI INTRENAȚIONAL, ÎN BULETINUL UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE, „CAROL I”;

19 *Ibidem*.

Observăm puternica intruziune a războiului în drepturile fundamentale ale omului și prin existența protocolului adițional numărul 6, care permite Statelor ca pe timp de război să uzeze de pedeapsa cu moartea, interzisă cu desăvârșire în orice alte cazuri.

În al doilea rând, este important de desemnat limitele războiului, motiv pentru care există situații în care termenul „război” este utilizat doar pentru a putea excepta de la protecția oferită prin dreptul la viață persoanele fără a fi vorba despre un război conform definiției. Spre exemplu, este cel puțin discutabilă poziția Statelor Unite ale Americii, desigur, în cazul acestui stat nu se aplică *Convenția Europeană a drepturilor omului*, ci *Declarația universală a drepturilor omului*, care au declarat război împotriva terorii, întrucât, tehnic, nu se încadrează pe o ipoteză de război, deoarece teroarea nu poate fi categorisită ca fiind un grup și nici națiune, astfel sunt cel puțin discutabile scopul și interesele urmărite prin acest act.

O altă problemă este reprezentată de ceea ce se înțelege prin act licit de război, astfel, spre exemplu o persoană care ucide un inamic cu respectarea dreptului războiului nu comite nicio crimă, nici măcar dacă victima nu ar fi atacat soldatul, nici măcar dacă nu există legitimă apărare, viața inamicului fiind protejată doar în mod excepțional, însă dacă în timpul războiului se ucide un aliat, în acest caz excepția nu mai este aplicată, astfel soldatul are să răspundă pentru această faptă²⁰.

Desigur că războiul aduce atingere și altor drepturi fundamentale, însă am ales ca obiectul discuției noastre să fie dreptul la viață, fiind vorba de cea mai importantă valoare protejată, dezvoltând cele mai multe discuții, privind justificabilitatea limitărilor.

Atingerile aduse de starea de urgență privind criza medicală, raportat la drepturile fundamentale

În primul rând, trebuie să menționăm cât de puternică poate fi o situație de criză medicală, exemplul cel mai recent fiind modul în care pandemia de SARS-COV 2 a afectat întreaga planetă, atât economic, prin limitările aduse, cât și social, existând un număr imens de morți. Încă și în prezent se pot observa aceste efecte. Atât din punct de vedere al efectelor pandemiei în

20 S. Bogdan, D.A. Șerban, *Drept Penal. Partea specială. Infrațiuni contra persoanei și contra înfățișării justiției*, Ediția a III a, revizuită și adăugită, București, Editura Universul Juridic, 2022, p. 25.

momentul în care s-a renunțat la măsuri reapărând cazuri, dar și ca urmări post pandemice, fiind extrem de grea redresarea, atât a persoanelor, cât și a statelor.

În al doilea rând, o primă întrebare care ne apare tuturor este dacă măsurile luate de către stat au fost proporționale, atât ca durată, cât și ca intensitate, raportat la pandemia de SARS-COV 2, precum și în general raportat la situații de criză medicală.

Astfel, în această secțiune ne propunem să analizăm criza economică raportat la patru drepturi fundamentale: dreptul la viață, dreptul la viață personală și de familie, dreptul la libertate și dreptul la liberă circulație.

Dreptul la viață

Raportat la dreptul la viață, trebuie notat că statul are obligația pozitivă de a reglementa în așa fel încât, în contextul pandemiei, să nu se aducă atingere asupra dreptului la viață. Astfel, toate măsurile luate de către stat trebuie să fie în acest sens, astfel încât prin măsurile luate să nu se răspândească această boală considerată cu un mare risc, de aici apărând imposibilitatea de deplasare, precum și toate celelalte restricții.

Trebuie notat că aceste măsuri trebuie să fie proporționale, astfel, acestea trebuie luate doar dacă nu ar aduce o atingere prea mare celorlalte drepturi, raportat la pericolozitatea bolii, precum și a nu aduce atingere dreptului la viață însuși prin această măsură. Din păcate, în unele cazuri, legiutorul a luat măsuri mult prea drastice, astfel, de multe ori, statul nu a luat în considerare prin reglementări și existența a unor cazuri mai grave de boli, iar prin drasticele măsuri de a putea ajunge să fi consultat a îngrădit multor bolnavi dreptul la asistență medicală, implicit dreptul la viață, fiind înregistrate multe cazuri în care datorită accesului greu la un spital nu au fost acordate diagnostice de cancer²¹, și nu au existat intervenții suficient de rapide raportat la necesitatea acelei boli, astfel acele persoane decedând. De aceea este extrem de dificil în a găsi un echilibru, însă este cert faptul că nu se pot ignora alte boli sau cazuri letale în detrimetul bolii existente în criza medicală.

Astfel, reprezintă un mecanism extrem de dificil reglementarea proporțională a măsurilor în aceste contexte, fiind necesară o atenție sportiă

21 B. Braithwaite, C. Harby, G. Miletic, *Covid-19 și impactul asupra drepturilor omului. Prezentare generală a jurisprudenței relevante a Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, Editura Hamangiu, 2021, pp. 26-27;

asupra situației, astfel încât să nu se ajungă la o protecție exagerată raportat la gradul de risc existent, neglijând existența unor riscuri sau a unor situații mai mari, însă nici o protecție superficială nu este de dorit, deoarece în discuție este cel mai important drept fundamental, dreptul la viață.²²

Dreptul la viață personală și de familie. Articolul 8 din Convenție

Numeroasele aspecte ale măsurilor anti COVID-19 pentru protecția sănătății influențează și celelalte aspecte ale drepturilor protejate în temeiul articolului 8. De exemplu, restricțiile privind petrecerea timpului cu membri familiei, restricțiile privind modalitățile prin care este permisă desfășurarea funeraliilor și restricțiile de deplasare însoțite de recurgerea la supra-veghere²³.

Una dintre atingerile aduse articolului 8 este cea menționată mai sus, dar într-o formă mai puțin gravă, anume încălcarea obligației de a oferi servicii medicale, iar dacă ar exista încălcarea actei obligații, dreptul persoanei de a primi despăgubiri, drept abolit de reglementările privind SARS COV 2, însă în acest caz a fost abolit justificat, până la limita în care boala nu ar fi de o gravitate foarte ridicată, punând în pericol viața. Chiar alin. 2 al acestui articol prevede posibilitatea existenței încălcărilor asupra acestui drept în anumite situații: „Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora”, astfel, în acest caz, de principiu este permisă încălcarea dreptului, având în vedere faptul că este o măsură necesară pentru protecția sănătății.

Referitor la proporționalitate, pentru a fi considerate proporționale, orice măsuri care aduc atingere drepturilor protejate în temeiul articolului 8 ar trebui să constituie mijlocul cel mai puțin restrictiv pentru atingerea scopului urmărit. Măsurile ar trebui să fie în vigoare numai atât timp cât timp este necesar pentru a preveni răspândirea COVID-19, iar orice decizie de înăsprire sau de reducere a acestor măsuri ar trebui să fie susținută

22 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp.201-215.

23 *Ibidem*, p. 54.

prin trimiteri la dovezi și opinii științifice. În contextul restricțiilor cu privire la vizitele familiale, factorii care ar putea fi relevanți pentru o evaluare a proporționalității includ: durata pentru care restricțiile sunt în vigoare, nivelul de dependență și/sau gradul de apropiere implicate în relația în cauză și aspectul dacă sunt posibile modalități alternative de menținere a contactului în timp ce contactul fizic nu este permis²⁴.

Una din problemele pe care măsurile împotriva COVID 19 le-a adus este reprezentată de funerarii. Astfel, am observat cum numărul persoanelor care puteau participa la funerarii a fost unul foarte mic, de multe ori neexistând posibilitatea de a conduce pe ultimul drum o persoană dragă, fapt extrem de dureros și de dur psihic pentru persoanele afectate de acest fenomen. Dacă o astfel de limitare este totuși justificată, pentru a evita răspândirea bolii, modul în care au fost tratate de multe ori corpurile persoanelor decedate nu mai reprezintă o limitare permisă. Am observat cum de multe ori corpurile au fost aruncate sau arse, fiind prezentă imposibilitatea de a săvârși slujba în capele sau biserici, consider că acestea reprezintă limitări total nejustificate care aduc atingere respectului datorat persoanei decedate.

Dreptul la libertate și dreptul la liberă circulație

Probabil cel mai puternic afectate drepturi de criza medicală sunt dreptul la libertate și dreptul la liberă circulație, având în vedere faptul că cele mai multe restricții erau de această natură în perioada pandemică.

Articolul 5 consacră dreptul atât la libertatea, cât și la siguranța persoanelor.

Articolul 2 din Protocolul nr. 4 (A2P4) la Convenție protejează libertatea de circulație în interiorul unui stat și dreptul de a părăsi un stat. Acesta prevede că: „1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa. 2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa. 3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea

24 B. Braithwaite, C. Harby, G. Miletic, *Covid-19 și impactul asupra drepturilor omului. Prezentare generală a jurisprudenței relevante a Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, Editura Hamangiu, 2021, p. 66.

ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.⁴ În anumite zone determinate drepturile recunoscute în paragraful 1 pot face obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică”.

Trebuie să facem distincție între dreptul la libertate și dreptul la libera circulație, astfel în doctrină s-a statuat:

„Distincția dintre restricționarea circulației și privarea de libertate este una de grad și intensitate, iar nu de natură sau de substanță, a măsurii în cazul specific al reclamantului. Printre factorii relevanți pentru această evaluare se numără durata, tipul și efectele unei măsuri. Contextul în care se iau măsuri este, de asemenea, important, deoarece există situații obișnuite în societatea modernă în care este de așteptat ca publicul să suporte restricții privind libertatea de circulație sau chiar privările de libertate pentru un scop public mai larg. Pandemia de COVID-19 a ridicat, în primul rând, problema de a stabili unde ar trebui trasată linia dintre restricțiile de circulație și privarea de libertate.

Oricare dintre măsurile care obligă persoanele să rămână la domiciliu (precum restricțiile de deplasare a persoanelor, carantina etc.) ar putea constitui mai degrabă o privare de libertate decât o restricție a circulației. Chiar și măsurile menite să asigure siguranța sau protecția persoanei a cărei libertate este restricționată pot constitui o privare de libertate. Cu toate acestea, evaluarea în cauză va depinde de o serie de factori care trebuie luați în considerare de la caz la caz.

Curtea a reiterat în mod constant că arestul la domiciliu constituie o privare de libertate. Închiderea în propriul domiciliu în condiții de carantină sau de izolare, atunci când o persoană nu este autorizată să își părăsească locuința în nicio împrejurare, poate constitui, așadar, o privare de libertate. Pe de altă parte, Curtea a constatat că izolarea unei persoane la domiciliu, cu excepția cazurilor de necesitate, între orele 22:00 și 6:00, nu constituia o privare de libertate, și astfel cum nu constituia o privare de libertate nici o interdicție zilnică de circulație de 12 ore, plus sfârșiturile de săptămână integral, timp de 16 luni.

Măsurile de restricționare a deplasării persoanelor care impun interdicții privind părăsirea locuinței sau care obligă persoanele să rămână în casă numai în anumite intervale orare sunt, așadar, mai puțin susceptibile să constituie o privare de libertate. Cu toate acestea, este imposibil să se

tragă o concluzie fără echivoc asupra acestei chestiuni în abstract, fără a lua pe deplin în considerare situația de fapt specifică a unei cauze. Sunt considerați factori relevanți:

1. sfera motivelor pentru care o persoană este autorizată să își părăsească locuința;
2. măsura în care restricțiile permit unei persoane să păstreze elemente ale vieții normale pe care o avea anterior măsurilor de restricționare a deplasării persoanelor;
3. existența unei interdicții de primire a vizitatorilor;
4. măsura în care o persoană este autorizată să aibă contacte sociale;
5. gradul de supraveghere a aplicării condițiilor;
6. severitatea pedepselor aplicate pentru încălcare.

În cazul în care oamenilor li se permite să iasă din casă doar o oră pe zi, de exemplu, acest lucru este în mod clar mai restrictiv decât o interdicție de circulație pe timp de noapte, care s-a dovedit a constitui o restricție a circulației, mai degrabă decât o privare de libertate. Cu toate acestea, atunci când condițiile aferente măsurilor de restricționare a deplasării persoanelor includ derogări care permit persoanelor să cumpere elemente de bază, să viziteze familia (chiar dacă într-un mod prin care să se respecte distanțarea socială) și să practice o activitate fizică, acestea sunt mai puțin susceptibile să constituie o privare de libertate.”²⁵

Astfel, cronologic vorbind, doar în perioada incipientă a pandemiei am putut discuta despre o încălcare a dreptului la libertate, în acele momente existând doar mici excepții în ceea ce privește posibilitatea de a părăsi domiciliul. De asemenea, putem discuta despre o lipsire de libertate și în cazul persoanelor care sufereau de boală, în acest caz neputând exista discuții între a reține violarea dreptului la libertate și nu violarea dreptului la liberă circulație, deoarece limitarea era una totală. În schimb, în toate celelalte momente, dreptul atins a fost doar cel la liberă circulație.

Referitor la posibilitatea de a limita aceste drepturi, trebuie să diferențiem în funcție de dreptul concret încălcat.

25 B. Braithwaite, C. Harby, G. Miletic, *Covid-19 și impactul asupra drepturilor omului. Prezentare generală a jurisprudenței relevante a Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, Editura Hamangiu, 2021, pp. 70-72.

Cu privire la dreptul la libertate, articolul 5 paragraful 1 a doua teză prevede că: „Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:[...] (e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;[...]”. În cazul pandemiei de COVID 19²⁶, care s-a dovedit că este o boală contagioasă, această limitare pare a fi una posibilă, însă, restrângerea trebuie aplicată cu maximă atenție, deoarece o astfel de limitare este posibilă doar în ultimă instanță, fiind necesar să nu poată exista o altă măsură satisfăcătoare care ar putea fi luată.

Referitor la dreptul la liberă circulație, o astfel de măsură se specifică în articolul aferent că trebuie să fie prevăzută de lege și necesară.

Referitor la cerința ca aceasta să fie prevăzută de lege, legea trebuie să fie una clară și previzibilă, deoarece restrângerea are un impact puternic asupra persoanelor și nu numai, inclusiv economia fiind afectată de această restrângere.

Referitor la caracterul necesar, observăm faptul că este vorba despre o restrângere mai puțin puternică decât cea asupra dreptului de libertate, astfel, caracterul cerut este unul necesar, nu unul de ultimă instanță.

O puternică problemă socială, ca efect al restrângerii dreptului la libertate și a dreptului la liberă circulație, este reprezentată de sporirea violenței domestice, fapt extrem de grav, care aduce atingere atât dreptului la viață, cât și dreptului la viață privată, mai exact integrității fizice a persoanei, astfel, din nou constatăm necesitatea unei stricte analize în ceea ce privește luarea măsurilor, întrucât acestea pot ajunge, ca în acest caz, prin ricoșeu, să aducă atingere altor drepturi fundamentale, de unde se ridică întrebarea dacă este respectată proporționalitatea. O altă problemă este dacă păstrarea sănătății fizice, dar pierderea celei mentale, în condițiile în care lipsirea de libertate a produs acest efect într-o multitudine de cazuri, reprezintă răul mai mic sau un rău mai mare.

26 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Spiritual Lessons observed through the Coronavirus Crisis”, în *Dialogo. Issue of Modern Man*, vol.6, nr.2/2020, pp. 71-82.

Bibliografie:

- ✦ BOGDAN, S., Șerban, D.A., *Drept Penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și contra înfățișării justiției*, Ediția a III a, revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2022.
- ✦ BRAITHWAITE, B., Harby, C., Miletic, G., *Covid-19 și impactul asupra drepturilor omului. Prezentare generală a jurisprudenței relevante a Curții Europene a Drepturilor Omului*, Editura Hamangiu, București, 2021.
- ✦ CHIRIȚĂ, R., *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București,
- ✦ GHIBA, Mădălina-Daniela, *Războiul și conflictul armat din perspectiva dreptului internațional*, în *buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*,
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Spiritual Lessons observed through the Coronavirus Crisis”, în *Dialogo. Issue of Modern Man*, vol.6, nr.2/2020, pp. 71-82.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitate-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ✦ SEPÚLVEDA, Magdalena, van Banning, Theo; Gudmundsdóttir, Guðrún, Chamoun, Christine, van GENUGTEN, Willem J.M., *Human rights reference handbook* (ed. 3rd ed. rev.), Ciudad Colon, Costa Rica, University of Peace, 2004.
- ✦ **Surse web:**
- ✦ <https://www.drepturicivile.ro/drepturile-omului/ce-sunt-drepturile-omului/drepturi-absolute-si-drepturi-relative/>
- ✦ <https://e-juridic.manager.ro/articole/drepturile-omului-includ-5-drepturi-absolute-si-19-relative-26007.html>
- ✦ <https://sintact.ro>
- ✦ www.dexonline.ro